

Нова книга про великого князя і законодавця Київської Русі¹

Великого київського князя Ярослава Володимировича літописець назвав «премудрим» князем за безупинну турботу про поширення християнства і освіти в Київській Русі у 1019–1054 рр., масштабне містобудування й припинення міжусобиць, братовбивчих війн. У вітчизняну історію держави і права Ярослав Мудрий увійшов як видатний державотворець, з ім'ям якого пов'язують небувалий розквіт Давньоруської держави, появу писаного законодавства, розробку і прийняття перших нормативно-правових актів кодифікованого характеру: «Руська Правда», «Статут великого князя Ярослава», «Статут князя Ярослава про церковні суди». За його князювання Київська Русь стала найбільшою державою Європи, добре зноюю у світі, що мала широкі міжнародні відносини, дружні дипломатичні, торговельні, культурні і родинні зв'язки з Францією, Німеччиною, Польщею, Чехією, Угорщиною, Візантією, Англією і Скандинавськими країнами. Тому державотворча і законотворча діяльність Ярослава Мудрого має велике наукове і пізнавальне значення, викликає закономірний інтерес у науковців, студентства, широкого кола читачів.

¹ Демиденко Г. Г. Ярослав Мудрий – великий князь Русі: науково-популярний нарис / Г. Г. Демиденко. – Х. : Право, 2013. – 352 с.

Проте поява нової книги професора Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Г. Г. Демиденка, судячи з авторської «Передмови» до видання, викликана не лише науковою значущістю дослідження державницької діяльності цього видатного князя, прагненням розповісти студентській молоді і широкому читацькому загалу про видатного державотворця і правотворця, ім'я якого носить славетний Національний університет. Останнім часом з'явилася низка праць і популярних публікацій з «альтернативної історії», у тому числі в засобах масової інформації, а особливо в Інтернеті, авторам яких належать «сенсаційні відкриття», розгадані «таємниці історії», давно відомі професійним історикам. Об'єктом творців «альтернативної історії» стали, зокрема, життя та діяльність Ярослава Мудрого. Чого варті лише назви «сенсаційних» публікацій: «Чи був мудрим Ярослав Мудрий?», «Ярослав Мудрий: незаслужено привласнив собі славу будівельника Софійського собору», «Таємна історія України Русі», «Кривавий бібліотекар князь Ярослав Мудрий». Тим, «хто самостійно вивчає історію», нав'язуються оцінки і висновки про великого князя, як «носія зла», «узурпатора», «покровителя кілерів», «убивцю

своїх рідних братів Бориса, Гліба і Святослава» тощо. Хіба може змиритися розум і совість справжнього вченого з такою наругою над історією, істиною, справедливістю, пам'яттю наших славетних предків?

Рецензоване видання «Великий князь Русі Ярослав Мудрий» доктора історичних наук, професора Г. Г. Демиденка суттєво відрізняється від попередніх науково-популярних біографічних книг про нього. Можливо, читачеві відомі змістовні біографічні видання про Володимира Великого і Ярослава Мудрого знаного історика Київської Русі, директора Інституту археології НАН України, академіка НАН України П. П. Толочка (1996, 2002), «перший повноцінний життєпис» Ярослава Мудрого у двох виданнях серії «Жизнь замечательных людей» російського дослідника О. Ю. Карпова (2001, 2005). Зміст рецензованої книги складають, на відміну від попередніх видань, не коментування та аналіз відомостей з різнорідних джерел про біографічні факти, спірних питань їх трактування, цікаві для фахових істориків, але за якими губляться особистість, державницька і особливо законотворча діяльність великого князя.

Особливістю біографічного науково-популярного нарису Г. Г. Демиденка на нашу думку є, по-перше, надзвичайно широке залучення автором всіх доступних джерел – літописів та історичних хронік, скандинавських саг, свідчень іноземних сучасників, пам'яток давньоруського права, церковної агіографії, краєзнавчих, археологічних і нумізматичних матеріалів, широкого кола спеці-

альної літератури з історії держава і права Київської Русі. Звідси – просторий і достовірний науково-довідковий апарат цього дослідницького нариса, маса мало-відомих і вельми цікавих фактів.

По-друге, його несхожість – у історико-правовому підході до біографії, зосередженні авторської уваги на особистості й державницькій діяльності Ярослава Мудрого, його законотворенні, аналізі причин, обставин, можливих мотивів та об'єктивних умов цієї діяльності. Автор визнає, що «історик у своєму вивченні й осягненні історії подібний до слідчого, який так само скрупульозно збирає всі фактичні дані, часто – по крихтам, що проливають світло на обставини, умови і мотиви учасників давніх подій, прагне зрозуміти і відтворити їх картину, мотиви вчинків, усвідомити логіку поведінки людей, знайти незаперечні докази даної поведінки. Ця захоплююча й тяжка робота вимагає не тільки професійних знань, глибокого і логічного мислення, а й розвиненої уяви, щоб зв'язати воедино розрізнені факти, змусити їх заговорити» (с. 125). Читач наче стає співучасником авторського пошуку об'єктивних відповідей на безліч питань, раніше не висвітлених у джерелах, а їх майстерний аналіз у книзі робить її захоплюючою розповіддю про події сивої давнини.

По-третє, рецензована книга є актуальним виданням не лише з огляду на її значну пізнавальну цінність як однієї із ключових тем вітчизняної історії, а й завдяки її публіцистичності – у захисті істини в науці і правдивої історії українського народу, його славних імен. Чому саме Ярослав Мудрий став об'єктом звинувачень у тяжких злочин-

нах сучасними обвинувачами? З його ім'ям історична наука і народна пам'ять пов'язують «золотий вік» Київської Русі, її єдність, розквіт і могутність, небувале містобудування, розвиток культури, могутній прорив у законотворенні, поширення християнства і писемності, миру в державі. Народ ніколи не помиляється у своїх оцінках державних діячів. Прізвіська «Великий», «Владимир Красное Солнышко» Володимира Святославича, «Мудрий» Ярослава Володимирича, «Окаянного» Святополка Ярополчича – показові щодо ставлення народу, нащадків до своїх правителів. Мабуть, прагнення до сенсації, кон'юнктурного відкриття нових «історичних» фактів лежить у підґрунті спроби спростування величі історичних імен, усталених у науці й у народній пам'яті.

Тому значну частину рецензованої книжки складає аргументовне спростування обвинувачень Ярослава Мудрого у тяжких злочинах чи причетності до них з допомогою залучення широкої джерельної, а отже, і доказової бази з історичних фактів, їх професійного аналізу. Ніхто з нинішніх обвинувачів не спромігся опрацювати таку кількість історичних джерел, інтегрувати, зіставити, а тим більше об'єктивно оцінити відомості з них, дати неупереджену оцінку діям, встановити логіку поведінки великого князя і пояснити її вдумливого читачеві. Автор книги у своєму «розслідуванні» послідовний у додержанні принципів кримінального права і процесу, принципів і методів історичної науки. Відтворення у нарисі обстановки і обставин історичних подій – смерті великого князя Володимира, захоплення влади Святополком, вбивства

князів Бориса і Гліба, трагічних подій 1015 р. в Новгороді, битв і походів князя Ярослава Володимировича тощо – здійснюється за допомогою й з використанням свідчень учасників і сучасників подій, висновків спеціалістів, які володіють знаннями з археології, нумізматики, скандинавського епосу та ін. Історичні знання, додержання автором змісту та процесуальної форми такого «розслідування» дозволило дійти істини, «виправдувального висновку»: Ярослав Мудрий був справді мудрим князем, не причетним до братовбивства, за нього Київ став «матерью городов русских», а Київська Русь – могутньою державою. Історико-правовий вимір його біографії та особистості і складає особливість і перевагу рецензованого видання. У цьому відношенні науково-популярний нарис є надзвичайно цікавим для майбутніх правознавців та професійних юристів. Високий науковий рівень дослідження біографії визначного державотворця і законодавця у поєднанні з майстерною популяризацією, елементами художнього відтворення прихованої часом далекої дійсності роблять це видання рідкісним і вельми цінним надбанням історико-правової науки.

У рецензованій книзі вдало розроблена структура історичного відтворення біографії, яка дозволила виокремити найбільш значні етапи життя, державо- і законотворчої діяльності Великого князя, вирішити на сучасному науковому рівні проблеми інтерпретації визначних правових пам'яток Русі. Видання містить вдало підібрані ілюстрації з літописів, давніх мап, фотографій храмів, монет, внутрішнього інтер'єру Софій-

ського собору, живописних і скульптурних зображень Ярослава Мудрого, членів його родини.

Книга є фактично другим її виданням, адже наклад пробного видання 2011 р. російською мовою швидко розійшовся. Упевнені, що й останнє видання знайде своїх читачів. Його вихід до широкого читацького загалу – помітна і знаменна подія у спілкуванні науковців з молоддю, реалізації визначного наукового доробку викладачів Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».

Автор книжки – доктор історичних наук, професор Г. Г. Демиденко здобув загально визнану пошану кількох по-

колій випускників Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», став її заслуженим професором, знаним сумлінним істориком та майстерним популяризатором історико-правової класики, історичних біографій, що підтверджує і рецензоване видання.

М. Панов, доктор юридичних наук, професор Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», академік НАПрН України;

В. Єрмолаєв, доктор юридичних наук, професор Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», член-кореспондент НАПрН України